

Беделова Н.С.

**ОКУУ МЕТОДИКАЛЫК КОМПЛЕКСТЕРИ ЖОГОРКУ
ОКУУ ЖАЙЛАРЫНДА МАТЕМАТИКАЛЫК ДИСЦИПЛИНАЛАР БОЮНЧА
ОКУУ ПРОЦЕССИН УЮШТУРУУНУН НЕГИЗГИ КАРАЖАТТАРЫ**

Беделова Н.С.

**УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКИЕ КОМПЛЕКСЫ КАК ОСНОВНЫЕ СРЕДСТВА
ПО ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА МАТЕМАТИЧЕСКИХ
ДИСЦИПЛИН В ВЫСШЕМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ**

N.S. Bedelova

**TEACHING-METHODICAL COMPLEXES AS THE BASIC MEANS FOR THE
ORGANIZATION OF THE TEACHING PROCESS OF MATHEMATICAL
DISCIPLINES IN A HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION**

УДК: 370:371.036

Бул илимий макалада окуу методикалык комплексинин маңызы жана аны жогорку окуу жайларындагы окуу процессиндеги ролу такталып берилди. Окуу-методикалык комплекс ар бир инсандын өсүп, өнүгүүсү үчүн окутуудагы негизги каражат экендиги аныкталды. Математикалык дисциплиналар боюнча ОМК окуу китебине таянуу менен анын ордун алмаштыруучулукту сактоо менен түшүнүктөрдүн жана ишмердүүлүктөрдүн түрлөрүнүн курамында, окуу программасын толук ишке ашырууда, окуу китебинин интегралдоочу ролун күчөтөт, аны окуу процессинде колдонуунун натыйжалуулугун жогорулатары аныкталды. Окуу китеби билимдин жана окуу маалыматтарынын эң маанилүү булагы жана билим берүүнүн мазмунун алып жүрүүчү болуп эсептелинери, башка жагынан алганда, окуу китебинин жардамы менен билим берүү процессин уюштуруу, анын ичинде студенттердин өз алдынча билим алуусу да аткарылары каралды.

Негизги сөздөр: математикалык дисциплиналар, окуу-методикалык комплекс, окуу каражаттары, силлабус, типтүү программа, нормативдүү документ, дидактикалык функциялар, компетенциялар.

В этой научной статье уточнены суть учебно-методического комплекса и его роль в процессе обучения в высшем учебном заведении. Было установлено, что учебно-методический комплекс является основным средством обучения для развития и развития каждой личности. Исходя из учебника УМК по математическим дисциплинам, с сохранением его преемственности в составе понятий и видов деятельности, будет усилена интеграционная роль учебника в полной реализации учебной программы, повысится эффективность его использования в учебном процессе. Учебное пособие является самым важным источником знаний и учебных данных, с другой стороны, с помощью учебника можно организовывать образовательный процесс. Также в статье рассмотрены самостоятельные работы студентов и итоги их выполнения.

Ключевые слова: математические дисциплины, учебно-методический комплекс, учебные средства, силлабус, типовая программа, нормативный документ, дидактические функции, компетенции.

This scientific article deals with the content of teaching methodical complex and its role in teaching process in higher education. Teaching methodical complex defined as an important tool in teaching for the development of a person. CMD in mathematical disciplines in the textbook concepts and training activities, based on its place in the composition, while maintaining compliance replacement, with the full implementation of the curriculum, enhancing the integrating textbook, increases the efficiency of its use in the educational process. The manual is the most important source of knowledge and training data, on the other hand, with the help of a textbook, you can organize the educational process. The article also discusses the independent work of students and the results of implementation.

Key words: mathematical disciplines, teaching methodical complex, teaching tools, syllabus, sample program, sample program, didactic functions, competence.

Кыргыз Республикасында билим берүүнүн негизги багыттары “Билим берүү жөнүндөгү” мыйзамында жана КРнын “2012-2020-жылдарга Кыргыз Республикасында Билим берүүнү өнүктүрүүнүн стратегиялык багыттары” жөнүндөгү программасында каралган [1].

Жогорку окуу жайдын билим берүү системасын модернизациялоонун негизги маселелеринин бири болуп, окуу материалдарынын заманбап каражаттарын түзүү жана аны иштеп чыгуу зарылдыгы турат. Интеллектуалдык потенциалды калыптандыруу маселеси ар бир өлкөнүн келечегин аныктоочу, анын улуттук билим берүү системасында жаткан илими, маданияты, искусствосу жана технологиясы. Бул контексте алып караганда республикабыздын

илимий, экономикалык жана маданий ийгилиги жакынкы убакта илимди, экономиканы жана руханий баалуулуктарды түзүүгө жөндөмдүү болгон жаңы муунду даярдоого көз каранды. Билим берүүнүн милдеттерин толук иш жүзүнө ашыруу үчүн окуу китебинен башка да окутуунун каражаттары зарыл, б.а. окуу китеби менен бирдикте билим берүүнүн мазмунун конкреттештирүүгө, дифференцирлөөгө, жекелештирүүгө жана аларды өздөштүрүүнүн ыкмаларын турмушка ашырууга боло турган аныкталган – бирдиктүү окуу методикалык комплекси түзүлөт. Окуу каражаттары ар түрдүү педагогикалык технологияларга, билим берүүчүлөрдүн жана билим алуучулардын колдонуусуна ыңгайлуу болушу керек, андыктан учурдун талабына жооп бере турган окуу процессин толук кандуу камсыздай турган заманбап окуу-методикалык комплекстерин түзүү талап кылынат.

Окуу-методикалык комплекстерин иштеп чыгуу жана колдонуу проблемалары окумуштуулардын жана педагогдордун негизги көңүлүнүн чордонунда болуп келүүдө. Математика боюнча окуу китептерин жана окуу-методикалык комплекстерди түзүүгө бир топ изилдөөлөр арналган. Алардын ичинен окумуштуу-методисттер А.А. Абдиев, А.Е. Абылкасымова, И.Б. Бекбоев, В.Г. Болтянский, Г.Д. Глейзер, В.А. Гусев, Г.В. Дорофеев, Н.И. Ибраева, Ю.М. Колягин, Г.Л. Луканкин, А.Г. Мордкович, А.М. Пышкало, В.А. Смирновдордун ж.б. эмгектерин көрсөтүүгө болот.

Математика боюнча окуу-методикалык комплексти түзүү баштапкы мектеп үчүн окуу колдонмосун (М.А. Бантова, Г.В. Бальтюкова, М.И. Моро, А.С. Пчелко, А.М. Пышкало ж.б.) (1969-ж.) чыгаруудан башталганын белгилеп айтсак болот [2, 5].

Жогорку окуу жайларында математикалык дисциплиналар боюнча окуу-методикалык комплекстерин түзүү боюнча Р.У. Усубакунов, Ж.С. Саламатов, А.А. Бөрүбаев, Ш.А. Алиев, А.К. Кутанов, К.М. Төрөгелдиева ж.б. эмгектери арналган.

Жогорку окуу жайларында математикалык дисциплиналар боюнча окуу китептерин жана окуу комплекстерин түзүү боюнча көп жылдык иш тажрыйбалардын жетиштүү деңгээлде болушуна карабастан Кыргыз Республикасынын бакалаврдык билим берүүдө аныкталган теориялык жана практикалык жактан системалуу жаңыланууну талап кылууда. Мындай жаңылануу-

нун зарылчылыгы, баарынан мурда ар кандай математикалык дисциплиналарды окутуунун дифференцирленген мазмунун тандоо менен болочоктогу мугалимдерди тиешелүү математикалык компетенциялар менен камсыз кылуу турат. Мындан, болочоктогу математика мугалимдеринин математикалык дисциплиналар боюнча компетенцияларын жана окутуунун методикалык жактан камсыз болушун аныктоо менен тиешелүү окуу-методикалык комплекстерин иштеп чыгуу турат.

Окуу методикалык комплекс Мамлекеттик стандартка, окуу планына ылайык дисциплинаны окута турган окутуучу жана кафедранын жамааты тарабынан иштелип чыгып, бекитилет. Окуу дисциплинасынын ОМКсы – окутуучунун кесиптик ишмердүүлүгүнүн негизги элементтеринин бири болуп саналат. Аныкталган талаптардын деңгээлинде окуу материалынын мазмунун өздөштүрүү сапатын жогорулатуу зарылчылыгынын негизинде ОМК бардык дисциплиналар боюнча түзүлөт.

Ю.В. Никулиндин [2] илимий ишинде мындай аныктама берилет – окуу-методикалык комплекс деп окутуу практикасына киргизүү максатында функционалдык-иерархиялык принцип менен бардык мүмкүн болгон каражаттар бириктирилген система аталат.

Ошондой эле, окуу-методикалык комплекс түшүнүгүнө изилдөөлөрдө, көрсөтмөлөрдө ар кандай аныктамалар берилген:

1. Окуу-методикалык комплекс – окуу планына ылайык негизги жана жардамчы билим берүү программаларын сапаттуу уюштурууга керектүү жана жетиштүү окутуунун жана текшерүүнүн каражаты, нормативдүү жана окуу-методикалык иш кагаздарынын системасы болуп саналат.

2. Окуу-методикалык комплекс – бул билим берүүчүлөрдүн конкреттүү педагогикалык шарттарда окуу процессин уюштуруусуна мүмкүндүк берген билим берүүнүн жыйынтыгына жетүүнү камсыз кылуучу материалдардын комплекси.

3. Окуу методикалык комплекс – билим алуучулардын окуу материалдарын натыйжалуу өздөштүрүүсүн камсыз кылуучу окуу-методикалык материалдардын жыйындысы.

Жогорудагы аныктамалардан ОМК төмөндөгүдөй негизги белгилерге ээ экендиги аныкталды:

- бул окуу материалдарынын, нормативдүү документтердин топтому;

- дисциплиналарды окутуу жана окуу процессин уюштуруунун зарыл каражаты.

ОМК төмөндөгү бөлүктөрдөн турат:

- берилген дисциплинаны окутуунун максаттары, функциялары жана мазмуну жөнүндө баштапкы теориялык концепциялардын мүнөздөмөсүн камтыган, жалпылоочу типтеги методикалык эмгектер;

- окуу предметинин деңгээлиндеги билим берүүнүн мазмунун аныктаган жана иш жүргүзүүнүн белгилүү бир нормативи катары кызмат кылган окутуу ишмердигинин нормалары жөнүндө накта теориянын жана алар жөнүндөгү билимдин ортосундагы байланыштыргыч звено болуп эсептелген, дисциплинанын окуу программасы, мамлекеттик стандарт;

- дисциплина боюнча окуу китептери билим берүүнүн предметтик мазмунун, милдеттүү өздөштүрүүгө сунушталган окуу программасы тарабынан аныкталган ишмердиктин түрлөрүнүн алып жүрүүчүсү;

- окутуучунун ишмердүүлүгүнө жардам берүүчү илимий-методикалык, окуу-методикалык жана көмөкчү материалдар, ошондой эле студенттер үчүн ар түрдүү колдонмолор: ар бир дисциплина боюнча типтүү окуу программасын, жумушчу программа, силлабус, окуу материалдарынын мазмуну, лекция, практикалык иштер, лабораториялык иштер, студенттердин өз алдынча жана илимий иштерди аткаруусу үчүн зарыл болгон окуу-методикалык каражаттар.

Билим берүүдө маалыматтык технологияларды колдонуу максатында электрондук окуу-методикалык комплекстери ушул эле мазмун боюнча түзүлөт. Математика профилиндеги бакалаврлар үчүн ОМКнын структуралык-методикалык өзгөчөлүктөрүн, мазмунун аныктоо менен негизги дидактикалык принциптерин жана баалоонун критерийлерин иштеп чыгуу керек.

Окуу китебинин функциялары дисциплиналардын мазмунуна жана структурасына таасирин тийгизгендиктен, окуу методикалык комплекстери түзүүдө окуу китептеринин функциялары жөнүндөгү маселени атайын карап чыгуу зарыл. Заманбап окуу китебинин айырмачылыгы мазмунунда, логикасында, түзүү структурасында гана эмес студенттер менен баарлашуунун кеңири интеллектуалдык жана бүтүн чыгармачылыктагы инсандык мамилени иш жүзүнө ашыруунун психологиялык атмосферасын

камсыздоодо турат. Бул бир топ суроолорго жооп берүүнү талап кылат: эмне үчүн? (окутуунун максаты); эмнеге? (окутуунун мазмуну); кантип окутуу? (окутуунун технологиясы); окуу-методикалык комплекстин максаттык арналышы боюнча окуу китебинин модели кандай болушу керек? Жогорудагы суроолорду чечүү жана анын уюштурулушу, тандоону түзүү принцибине жооп бериши керек [3].

Окуу-методикалык комплекс окуу жайдын миссиясына, даярдалган адистиктин мазмунуна байланыштуу, күтүлүүчү натыйжалардан, компетенциялардан көз каранды. ОМКдагы билим берүү идеясы ар бир жеке инсандын өсүп, өнүгүүсү үчүн окутуудагы негизги каражат болуп эсептелет. Окутуу процессинин кеңири ачылган модели ОМКнын негизги функциясы билим берүүнүн негизги маселелерин – үйрөтүү, тарбиялоо жана өнүгүүсүн чечүүгө арналат, ар бир студентке карата багытталат жана анын өнүгүүсүнүн маселелерин чечүү менен окуу процессинин элементтерин толук бир бүтүндүктө системалуу ишке ашырууга мүмкүндүк берүү болот.

Ошентип, окуу-методикалык комплекс тигил же бул дисциплина боюнча окуу-тарбиялоо процессинин системалык чечмеленишинин долбоорун элестеткен бардык окуу методикалык документтердин (пландардын, программалардын, методикалык колдонмолордун, окуу куралдарынын ж.б.) жыйындысы. Окуу программасы тарабынан туюнтулган тарбиялык жана билим берүүчүлүк милдеттерди болушунча толугураак ишке ашыруу максатында түзүлүүчү жана окуучулардын инсандык сапаттарын өнүктүрүүгө кызмат кылуучу, конкреттүү дисциплина боюнча окутуунун дидактикалык каражаттарынын (окуу китебинин жетектөөчү ролун эске алганда) системасы болуп эсептелинет.

ОМК окуу китебинде камтылган негизги билимдерди жана аларды өздөштүрүүнүн ыкмаларын синтездеп, анын ордун толуктоону камсыз кылуу менен өзүнүн белгилүү спецификалык багытына ылайык түзүлөт. Математика боюнча окуу-методикалык комплекси окуу китебинен тексттин көптөгөн элементтерин колдонуу, иллюстративдик материалдар, методикалык аппарат, окуу китебиндеги бул элементтердин ролу жана байланыштары, окуу материалдарынын жайгашуу удаалаштыгы, аларды топтоштуруу жана карап чыгуу жолдору боюнча айырмаланат. Бирок бул четтетүү эмес өз

ара аракеттешүү айырмачылыктары болуп саналат.

Математикалык дисциплиналар боюнча ОМК окуу китебине таянуу менен анын ордун алмаштыруучулукту сактоо менен түшүнүктөрдүн жана ишмердүүлүктөрдүн түрлөрүнүн курамында, окуу программасын толук ишке ашырууда, окуу китебинин интегралдоочу ролун күчөтөт, аны окуу процессинде колдонуунун натыйжалуулугун жогорулатат. Окуу китеби билимдин жана окуу маалыматтарынын эң маанилүү булагы жана билим берүүнүн мазмунун алып жүрүүчү болуп эсептелинет. Башка жагынан алганда, окуу китебинин жардамы менен билим берүү процессин уюштуруу, анын ичинде студенттердин өз алдынча билим алуусу да аткарылат.

“Окуу китеби конкреттүү билимдерди өздөштүрүүгө, окутуу процессинде студенттердеги жөндөмдөрдү жана көндүмдөрдү, өз алдынча чыгармачыл ишмердиктин тажрыйбасын, предметти түшүнүү, зарыл маалыматтарды издөө жана табуу көндүмдөрүн иштеп чыгууга көмөктөшүүгө тийиш” [4, 5].

Айрым илимий макалаларда орто окуу жайларынын шартында колледждерде атайын багыттагы предметтер боюнча студенттердин информациялык-коммуникациялык компетенцияларын калыптандыруунун педагогикалык негиздерин турмушка ылайыкталган компьютердик колдонмо программалык каражаттарын колдонуунун жардамы менен иш жүзүндө аткаруунун жумуштары кыскача берилген [6].

Окуу китебинин дидактикалык функциялары катардагы эмес иерархиялык өз ара байланышкан жана алардын касиеттери аныкталган бирдикте ар бир окуу комплексинде орун алышы керек.

Адабияттар:

1. 2012-2020-жылдарга Кыргыз Республикасында Билим берүүнү өнүктүрүүнүн стратегиялык багыттары. КРнын Президентинин буйругу. 13.03.12. №201.
2. Никулин Ю.Б. Методические основы построения учебно-методического комплекса по физике 6 класса мозамбикской школы. // Автореферат. диссер. канд.пед.наук. - Челябинск, 1991.
3. Торогельдиева К.М. Математиканы окутуунун теориясы жана методикасы. Окуу китеби. - Бишкек, 2014. - 271-б.
4. Абылкасымова А.Е. Создание современной учебной литературы как методическая проблема // Актуальные вопросы создания современного учебника и учебного книгоиздания в новой информационно-коммуникационной среде. - Алматы, 2010. - С. 2-9.
5. Бекбоев И.Б. В чем заключается ключ к решению проблемы реформирования образования? - Бишкек, 2014. - №1(23). - С. 3.
6. Кобенкулова Ж.Т. Орто окуу жайларынын шартында атайы багыттагы предметтер боюнча студенттердин информациялык-коммуникациялык компетенцияларын калыптандыруунун педагогикалык негиздери / Республикалык илимий-теориялык журнал «Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана», №4. - Бишкек, 2014. - С. 304-306.

Рецензент: к.пед.н., доцент Зулпукаров Д.И.